

सेराङ गुम्बा

नुब्री उपत्यकाको आस्थाको केन्द्र

सेराङ गुम्बा (आधिकारिक रूपमा सेन्छेन रबतेन नोर्बुलिङ गुम्बा वा नुब्री गुम्बाको रूपमा चिनिने) मनास्लु संरक्षण क्षेत्रको माथिल्लो गोरखाको बिही क्षेत्रमा अवस्थित एक प्राचीन र पवित्र स्थल हो। लगभग ३,१०० मिटर (१०,१७० फिट) को उचाइमा रहेको यो गुम्बा नुब्री उपत्यकाभित्र श्रीङ्गी हिमालको काखमा अवस्थित छ। मनास्लु सर्किटको मुख्य पदमार्गभन्दा टाढा लुकेको सेराङ गुम्बालाई व्यापक रूपमा सांस्कृतिक रूपमा धनी र आध्यात्मिक रूपमा महत्त्वपूर्ण गन्तव्यहरूमध्ये एक मानिन्छ।

इतिहास

- उत्पत्ति (लगभग ५०० वर्ष अघि): क्षेत्रीय विवरण अनुसार, गोन्पो त्सेन नाम गरेका एक लामा आफ्ना तीन छोराहरूसँग पूर्वी तिब्बतको खाम्बाट नेपाल आएका थिए, जोसँग ड्रुपतोब (Druptobs) भनिने विशेष शक्तिहरू थिए। क्यिमोलुङ क्षेत्रका स्थानीय गाउँलेहरूको अनुरोधमा, कान्छा छोरा न्यिमे छो कयी ग्याल्त्सेन उनीहरूको गाउँका लामा बने र ५०० वर्षभन्दा अघि मूल गुम्बाको स्थापना गरे।
- परिदृश्यको रूपान्तरण: किंवदन्ती अनुसार यो गुम्बा सुख्खा र बाँझो जमिनमा बनाइएको थियो। यसको निर्माण र प्राण प्रतिष्ठा पछि, वनस्पतिहरू उम्रन थाले र अन्ततः यस परिसरलाई हरियाली जंगलले घेरियो।
- वंश र आधुनिक नेतृत्व: पाँच शताब्दीसम्म, नुब्री लामाको पद वंशानुगत रूपमा बाबुबाट छोरोमा हस्तान्तरण हुँदै आयो। सन् २००६ मा ११ औं नुब्री लामा (छोकी न्यिमा) को निधनपछि यो वंश परम्परा समाप्त भयो। आज, यो गुम्बा चौथो दोङ्पचेन रिम्पोछे (ग्याङतोक, सिक्किम) को आध्यात्मिक नेतृत्वमा सञ्चालित छ।

मुख्य विशेषताहरू

- इतिहास: ५०० वर्ष पुरानो गुम्बा।
- अवस्थिति: चुमनुब्री-५, गोरखा (मनास्लु संरक्षण क्षेत्र भित्र)।
- संरचना: तीन तल्ले आयताकार ढुङ्गाको संरचनाको रूपमा परम्परागत तिब्बती शैलीमा निर्मित। यसका बाहिरी पर्खालहरू पवित्रताको प्रतीकको रूपमा सेतो पोतेएका छन् र यसको छाना सुनौला गहनाहरूले सजाइएका छन्।
- स्याग्या परम्परा: वरपरको उपत्यकाले श्याग्या (Shayagya) परम्पराको पालना गर्दछ, जुन सन् १९२१ मा संहिताबद्ध गरिएको एक पवित्र प्रतिज्ञा हो जसले शिकार गर्न, पशु वध गर्न वा वन्यजन्तुलाई हानि पुऱ्याउन पूर्ण रूपमा निषेध गर्दछ।

वास्तुकला र बनावट

- अवस्थिति: यो गुम्बा श्रीङ्गी हिमाल, गणेश हिमाल, बुद्ध हिमाल र मनास्लु हिमालका चुचुराहरूले घेरिएको कचौरा आकारको उपत्यकामा ३,०५० देखि ३,१०० मिटरको उचाइमा अवस्थित छ।
- संरचना: मुख्य परिसर तीन तल्ले आयताकार ढुङ्गाको संरचनाको रूपमा परम्परागत तिब्बती शैलीमा बनेको छ। यसका बाहिरी पर्खालहरू पवित्रताको प्रतीकको रूपमा सेतो पोतिएका छन् र यसको छाना सुनौला गहनाहरूले सजाइएका छन्।
- बाहिरी विशेषताहरू: गुम्बा परिसरको वरपर पाँच रडका आयताकार प्रार्थना झण्डा (लुङ्दार्) र रञ्जना लिपिमा मन्त्रहरू कोरिएका बेलनाकार माने पाङ्ग्राहरू (Mani wheels) रहेका छन्।

धार्मिक र सांस्कृतिक महत्त्व

- क्यिमोलुङ बेयुलमा अवस्थित: सेराङ गुम्बा ८ औं शताब्दीमा गुरु पद्मसम्भवद्वारा भविष्यवाणी गरिएको पवित्र "बेयुल" (शान्ति र सुखको लुकेको उपत्यका) मध्ये एक क्यिमोलुङका १२ वटा गुम्बाहरूमध्ये केन्द्रीय गुम्बाको रूपमा रहेको छ।

- **मिलारेपाको ध्यान गुफा:** ११ औं शताब्दीका प्रख्यात तिब्बती बौद्ध गुरु जेट्सुन मिलारेपाले यस उपत्यकाको भ्रमण गर्नुभएको थियो र नजिकैको गुफामा ध्यान गर्नुभएको थियो।
- **सेराङ शेङ्रा (शास्त्र महाविद्यालय):** यो गुम्बा एक सक्रिय धार्मिक विद्यालय (शेङ्रा) र शरणस्थलको रूपमा सञ्चालित छ, जहाँ १०० भन्दा बढी आनी तथा भिक्षुहरूलाई बस्ने र शिक्षा दिने व्यवस्था गरिएको छ। विशेष कुरा के छ भने, यस गुम्बाले आनीहरूलाई द्वितीय दर्जामा सीमित गर्ने कठोर लैङ्गिक विभेद लागू गर्दैन।
- **श्याग्या परम्परा (Shayagya Tradition):** वरपरको उपत्यकाले श्याग्या (Shayagya) परम्पराको पालना गर्दछ, सन् १९२१ मा संहिताबद्ध गरिएको एक पवित्र प्रतिज्ञा जसले शिकार गर्न, पशु वध गर्न वा वन्यजन्तुलाई हानि पुऱ्याउन पूर्ण रूपमा निषेध गर्दछ।

प्रमुख चाडपर्व तथा उत्सवहरू

- **लोसार (Losar):** तिब्बती नयाँ वर्षको अवसरमा विशेष पूजा र अनुष्ठान गरी मनाइन्छ।
- **सागा दावा (Saga Dawa):** भगवान बुद्धको जन्म, ज्ञान प्राप्ति र परिनिर्वाणको सम्मानमा मनाइन्छ।
- **वार्षिक अनुष्ठान र छाम नृत्य (Annual Rituals & Cham Dances):** गुम्बाले वार्षिक प्रार्थना सभाहरू आयोजना गर्दछ जहाँ भिक्षुहरूले पवित्र मुकुण्डो नृत्य (छाम) प्रस्तुत गर्छन्, मक्खनको बत्ती बाल्छन् र विश्व कल्याणका लागि अनुष्ठानहरू गर्छन्।
- **दैनिक अभ्यास:** आगन्तुकहरूले बिहान र साँझको प्रार्थना, ध्यान सत्रहरू र निवासी भिक्षुहरूसँग बौद्ध दर्शनका छलफलहरू अवलोकन वा सहभागी हुन सक्छन्।

आगन्तुकहरूका लागि सुझाव

- **परिक्रमा (Circumambulation):** माने पाङ्ग्रा, छोर्तेन र गुम्बाका संरचनाहरू वरपर सधैं घडीको दिशामा (दायाँबाट) हिँड्नुहोस्।
- **फोटोग्राफी र शान्ति:** प्रार्थना कक्षहरूमा शान्ति कायम राख्नुहोस् र फोटो खिच्नु अघि अनुमति लिनुहोस्।
- **स्थानीय संस्कृतिको सम्मान:** फोहर नफाल्नुहोस्, हिंसा नगर्नुहोस् र अहिंसा (श्याग्या) परम्पराको कडाइका साथ पालना गर्नुहोस्।